

**ÎPS prof. univ. dr. Casian Crăciun,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

**SPIRITUALITATE,
RESURSA PENTRU REVIGORAREA,
EFECTIV, SUFLETEȘTE ȘI TRUPEȘTE,
A OMULUI**

***Abstract:** In the current conditions, the Church is called to answer many existential questions, which Christians, more or less practitioners, ask her. It is like a dialogue between a mother and her sons, more faithful or more rebellious. The love of the Church, which is the love of Christ, seeks to respond to every spiritual need and every personal search, and desires the recovery of every man. Orthodox spirituality is such a possible answer to the great existential pursuits of man living in an increasingly secularized social context.*

Prayer, the spiritual life, fasting, the cultivation of virtues, the selfless and caring interpersonal relationship are values that spring from the Gospel and can serve as solutions for the man who wants to rediscover God. To the practicing Christian, Orthodox spirituality offers the chance to participate in the worship of the Church – especially in the Holy Mass, the joy of communion with the Holy Sacraments and the possibility of perfection through asceticism.

The present study, the result of an exhibition at an international symposium organized by the Faculty of History, Philosophy and Theology of the “Dunărea de Jos” University of Galați, is an invitation to reflect on this topic.

***Keywords:** spirituality, secularization, modern society, prayer, liturgical life.*

1. Preliminarii

Conferința Internațională „Istorie-Spiritualitate-Cultură. Dialog și interactivitate”, organizată în Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați de către Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, prin Departamentul de Istorie, Filosofie și Sociologie și Departamentul de Teologie,

ajunsă la ediția a VI-a este un eveniment științific de anvergură și un gen de competiție în domeniul spiritului, acolo unde nu există „locul I”, „II” sau „III”, ci toți câștigă din punct de vedere al experienței și bucuriei comuniunii interumane și academice.

Evenimentul invită la aprofundarea unor teme de cercetare și la dialog interdisciplinar și transdisciplinar. Aceste obiective se pot atinge prin parcurgerea unui drum ascendent, marcat de câteva trepte. Organizatoarea, fiind o Facultate cu mai multe specializări, între care și unele din domeniul Teologiei, lansează mesajul dispoziției cultului pentru cultură și al deschiderii culturii către cult. Succesul este asigurat de setea de cunoaștere a cercetătorilor, stare de spirit care atrage după sine dorința de cunoaștere reciprocă, având în vedere prezența onorantă a invitaților care provin din mai multe țări și din atât de multe universități.

În vederea descinderii din sfera cercetării în planul vieții actuale, se impune ca participanții să pledeze și pentru convertirea datelor științei în slujitoare ale verbului „a face”, în încercarea de a transpune rezultatele cercetării în viața reală. Cercetarea este un produs al spiritului, iar spiritul presupune existență creatoare; „a fi” nu este suficient, ci omul trebuie să trăiască creator, după modelul Creatorului său. Prin tematica largă și prin participarea onorantă, conferința de față își aduce deci contribuția la sporirea prestigiului cercetării în Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, în domeniul științelor umaniste și, în particular, în domeniul teologic și lansează un puternic mesaj de solidaritate și dialog, în vremuri de criză umană și spirituală.

2. Educație și filantropie, în condiții de pandemie

Starea lumii în care trăim este greu de înțeles și, mai ales, de asimilat. Încercarea îngăduită de Dumnezeu în această perioadă (pandemia) nu este altceva decât expresia libertății neînțelept folosite de către om. Mai mult ca niciodată, se resimte în lume, între oameni și în oameni „COVID-ul” spiritual al schismei inter și intra-personale. Pentru creștini, lucrurile sunt evidente: cauzele acestor fracturi sunt efecte ale păcatului. Păcatul produce grave diviziuni atât în interiorul

persoanei umane – între suflet și trup, și astfel apare boala –, cât și între persoanele umane, care tot mai greu își armonizează aspirațiile, idealurile, credința. Din aceste motive, în rugăciunea pe care Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a întocmit-o pentru a fi citită la finalul Sfintei Liturghii, în această perioadă, suntem cu toții îndemnați să conștientizăm că viața și sănătatea sunt „daruri ale lui Dumnezeu”, pe care trebuie să le primim cu mulțumire și să le gestionăm cu maximă responsabilitate.

Pentru a recupera, susține și multiplica această viziune comunio-nală, Patriarhia Română a inițiat, prin eparhiile, mănăstirile, parohiile, centrele medicale, sociale și educaționale din cuprinsul său, un amplu program, de proporții naționale, menit a susține pe credincioșii greu încercați de efectele pandemiei. „Colina bucuriei” din București a devenit centrul de coordonare a „spitalelor” și “policlinicilor” duhovnicești, care sunt mănăstirile și bisericile, din toate colțurile țării, oricând primitoare pentru creștini și ajutoare lor. Lucrarea intensă, liturgică și duhovnicească, pastoral-misionară și filantropică, de diminuare a efectelor pandemiei a Bisericii Ortodoxe Române, în „anul omagial al filantropilor români”, a adevărat și cuvântul hrisostomic, potrivit căruia „Biserica nu este tribunal, ci spital de obște”. În acest „spital” care cuprinde întregul spațiu geospiritual românesc și „insulele de românism” din străinătate, activează cei aproape 15.000 de „preoți-medici”, ajutați de „asistenții” lor: personalul auxiliar din biserici și așezăminte sociale și nenumărați voluntari și filantropi. Vorbim deci de o uriașă lucrare de terapie integrală a omului, ca persoană, dar și a societății care ar trebui să fie o comunitate în comuniune. Este o lucrare care are drept scop extern și imediat susținerea persoanelor afectate psihic ori somatic, de efectele distructive ale pandemiei, dar care are ca scop intern, profund și pe termen lung, descoperirea frumuseții și a nobleții credinței și speranței din omul îndurerat, flămând, însingurat, speriat. Mulțimea de fapte bune prin care „ambasadorii filantropiei creștine” au ajuns în casele și sufletele sutelor de mii de creștini ajutați revelează pe omul faptelor bune, care, ca dar pentru jertfa sa, dobândește de la Dumnezeu o ipostază iconică. Omul iconic este creștinul care, pe deplin liber, se lasă „cârmuit de Duhul Sfânt” (Galateni 5, 16), are neconținut „gândul lui Hristos” (Filipeni 2, 5) și își manifestă „credința

lucrătoare prin iubire” (Galateni 5, 6); prin viața și lucrarea lui, Îl arată pe Mântuitorul Hristos celor care au trebuință de El.

Aici dorim să subliniem și legătura lucrării practice din Biserică, cu lumea teologică universitară, cea a educației duhovnicești, a studiului asiduu și a cercetării aprofundate. Dascălii de teologie sunt chemați să învețe pe ucenicii lor să pragmatizeze “theoria”, să o aplice în viața concretă a Bisericii. Ieșirea din sferele înalte ale teoretizării și apropierea de Dumnezeu prin lucrarea pentru om este un obiectiv major al actului academic, astăzi. Orice profesor care motivează convingerile studenților de această manieră devine un „iconar de suflete”. Acest „iconar” va ajuta ca acumulările teologice teoretice ale studenților să se ancoreze și să se împlinescă în realitatea eclezială, cea a slujirii aproapei. Implicarea tinerilor în diverse proiecte aplicative formează deprinderi și convingeri și pune bazele multor virtuți, între care filantropia. Iar culorile virtuților configurează ca într-un portret – diafan, dar vizibil și sensibil –, chipul lui Hristos din fiecare tânăr, prezența lui Hristos în fiecare tânăr. Acesta este tânărul teolog peste care un ierarh, impune mâinile, invocă harul Duhului Sfânt și îl rânduește în treapta Preoției cu mulțumirea că dă Bisericii un slujitor bine format pentru misiunea care îi stă înaintea.

3. „Religia”: concept teoretic sau legătură vie?

La acest punct al pledoariei se observă ușor că și în Biserică ne confruntăm cu binoamele „literă-duh”, „teorie-practică”, „teologie-viață”. Dacă însă în alte științe umaniste acestea sunt uneori greu conciliabile, teologia are nenumărate punți de trecere din planul cărții, în viul vieții. Creștinii, în Biserică, beneficiază de inspirația și harul lucrător al Duhului Sfânt, pe când alte domenii ale gândirii umane suferă încă de neputința de a trece pragul Revelației. Din acest motiv trebuie să precizăm clar conținutul unor termeni care pot crea convergență între domeniile de cercetare.

Credem că ar crea puțin interes câteva sublinieri ale sensurilor cunoscutului și atât de utilizatului cuvânt „religie”. Orice căutător de sensuri mai consistente ale acestui termen rămâne uimit de gradul mare

de generalitate cu care cuvântul „religie“ este definit în dicționare normative, precum cel elaborat de Academia Română:

„Religie – ansamblu de idei, sentimente și acțiuni împărtășite de un grup și care oferă membrilor săi un obiect de venerare, un cod de comportament, un cadru de referință pentru a intra în relația cu grupul și universul; confesiune, credință. Fig(urativ, n.n.): crez, cult”¹.

Clasica și cunoscuta bază filologică a cuvântului – „religo, religare / relegere”², care ar putea duce cu gândul la o legătură spirituală în om și Divinitate (acceptăm doar convențional să utilizăm acest termen!) este greu identificabilă în definiția citată. Oricât de generală și de mulțumitoare pentru toți s-ar dori definiția dintr-un dicționar de mare tiraj și de largă circulație și uzanță, toruși, din punct de vedere teologic, nu se poate vorbi de „Religie“, dacă nu se acceptă existența unui dialog interpersonal între om și Creatorul lui. O explicație suplimentară, o definiție „2”³ care să afirme percepția teistă asupra noțiunii, ar aduce în lumină și adevărata menire a „religiei“, aceea de a raporta pe om la Dumnezeu și nu ar menține, reductiv, sensul și conținutul noțiunii la o idee vagă, la o anume stare psihică, la un set de relaționări sociale, la un cod etic, la o formă difuză și impersonală de credință.

Afirmăm cu tărie că, tot ceea ce nu atinge persoana umană, în complexitatea ei, nu poate fi religie revelată. Din acest punct de vedere, creștinismul are absolută superioritate asupra tuturor celorlalte religii. Creștinismul arată lumii cum Dumnezeu Se descoperă oamenilor, în istorie, „în multe feluri și în multe chipuri“ (Evrei 1, 1). La „*plinirea vremii*“ (Galateni 4, 4) El trimite pe Fiul Său să Se întrupeze și să

1. ACADEMIA ROMÂNĂ – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009, p. 940.

2. „Leg, a lega / legătură“, a se vedea pr. pof. dr. Ștefan BUCHIU, pr. prof. dr. Ioan TULCAN și colaboratorii, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Basilica, București, 2019, pp. 776-779.

3. A se vedea, de exemplu, în *Noul Dicționar universal al limbii române*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2007², o altă încercare de definire, cu lipsuri și inexactități: „Religie – totalitatea dogmelor și practicilor care au ca obiect relația omului cu divinitatea; doctrină religioasă, confesiune, cult (ex. budismul, catolicismul, brahmanismul, fetișismul, ortodoxismul, mahomedanismul, mozaismul); (...) 3. Evlavie, credință; 4. (fig.) sentiment de respect, crez, cult: lucru sfânt, sacru“ (p. 1205).

fie Dumnezeu desăvârșit și Om desăvârșit, între oameni, Mântuitorul întregii umanități. Lucrarea de mântuire se apropiază, subiectiv, în Biserică așezământ teandric în care creștinul rămâne în permanentă legătură („relegere”) cu Dumnezeu și în care dobândește veșnicia cu El. Sfântul Grigorie Teologul arăta că Întruparea Fiului lui Dumnezeu și lucrarea Sa mântuitoare în lume se constituie într-o „za de aur”, care unește partea de sus cu partea de jos a „lanțului” ce leagă pe Dumnezeu de om. Aceste aspecte scot religia creștină din toate clivajele, în această problemă. În creștinism omul este în dialog neconținut cu Dumnezeu, așa cum învață părintele Dumitru Stăniloae.

4. „Spiritualitatea” între optica filosofică și viața în Hristos

Un alt termen a cărui definiție suferă extrem de mult în dicționare și enciclopedii este cel de „spiritualitate”. Același DEX, citat mai sus, definește acest termen în felul următor:

„Spiritualitate – calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual; ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale”⁴.

În mod evident, dacă se analizează definiția prin lupă teologică, se observă că ea suferă de ceea ce profesorul dr. Adrian Lemeni diagnostica pentru limbajul teologic creștin ajuns pe masa de lucru a unor filologi extrem de deschiși – „o diluare a conținutului”:

„Asistăm la o diluare contemporană a termenului de «spiritualitate», ce pare, astăzi, a spune orice. Este motivul pentru care, teologic, preferăm să vorbim în Ortodoxie, mai curând în termen de «înduhovnicire», decât de «spiritualitate»”⁵.

4. ACADEMIA ROMÂNĂ – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române...*, p. 1041.

5. RĂZVAN IONESCU, ADRIAN LEMENI, *Dicționar de Teologie Ortodoxă și Știință*, Curtea Veche, București, 2009, p. 280. Vezi mai pe larg, la temă: pr. prof. dr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și Mistica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992; Jean Claude LÂRCHET, *Îndumnezeirea omului la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, Editura Basilica, București, 2019; arhid. Sorin MIHALACHE, *Ești ceea ce trăiești*, Editura Trinitas, București, 2019.

Această diluare provine din modul în care este perceput izvorul spiritualității, care nu este „un ceva” ci este „Cineva”, înțeles în învățătura de credință ortodoxă ca Dumnezeu întreit în Persoane și Unic în Ființă. Nu este de mirare această lipsă, întrucât în publicații la fel sau mai prestigioase, situație este aceeași. Celebrul dicționar enciclopedic „Larousse” definește astfel termenul pe care îl analizăm:

„Spiritualité – 1. Qualité de ce qui est esprit, de ce qui est dégagé de toute matérialité; 2. Ce qui concerne le spiritualisme, la vie spirituelle”⁶.

Este prea puțin spus că spiritualitatea este doar ceva desprins de materialitate sau că se referă la o viață spirituală despre care nu dă niciun detaliu sau exemplu. O ediție mai veche avusese o formulare mai acceptabilă, la care – se vede – noile ediții au renunțat: „Tout ce qui a pour objet la vie spirituelle”⁷

Uimitor este faptul că ediții mai recente ale unui “Dicționar al religiilor” (!) (Franța, 2002) ignoră complet acest termen: nu cuprind nici termenul în sine și, pe cale de consecință, nicio definiție a acestuia. Privirea lacunară asupra acestui termen se prelungește și în redutabila „Enciclopedie Universală Britanică”, unde definiția cuvântului „spiritualitate” se referă doar la cultul morților, în diferite religii.

Este ușor de înțeles că această optică oglindește starea spirituală a unei societăți care utilizează sau nu cuvântul. Neutilizarea cuvântului „spiritualitate” și atât de diluata sa definiție sunt descriptorii unei stări de decadentă spirituală, de lipsă de preocupare pentru suflet, într-o societate secularizată, materialist-consumistă, vidată de duh prin virtualizare și excesiv de pragmatizată de progresul tehnologic. Totuși, în aceeași societate un om de spirit precum cardinalul Tomas Spidlik propune contemporanilor săi lucrări despre spiritualitatea creștină, în general, și mai ales despre spiritualitatea ortodoxă, în special⁸. În

6. *Le Petit Larousse en couleurs. Dictionnaire Encyclopédique. 1995. Nouvelle édition*, Edition Larousse, Paris, 1994, p. 958.

7. *Petit Larousse. 1966*²⁷, Edition Larousse, Paris, 1966, p. 990.

8. Volume precum: *Noi în Sfânta Treime; Evanghelia de fiecare zi. Predici la Evanghelia de peste săptămână; La originile Europei; Teologia pastorală pornind de la frumusețe* (în colaborare); *Monahismul* toate apărute la Editura „Galaxia Gutenberg”, București, în ultimii 15 ani. A se vedea și lucrarea sa *Marii mistici ruși*, tradusă de

acest fel, Părinții filocalici, avii din „Paterice“, viața mănăstirească, cultura bizantină pot deveni subiecte de reflecție și modele pentru occidentalul care își dorește regăsirea sufletului, restabilirea legăturii cu Dumnezeu și urcușul pe calea vieții duhovnicești. Despre această posibilitate scrie chiar Tomas Spidlik, arătând că acela care cunoaște spiritualitatea ortodoxă este asemenea unui om care a fost rătăcit într-o pădure, a aflat drumul și a ieșit la lumină:

„Pe linia tradiției (Sfinții Părinți, n.n.) nu vorbim de teologie spirituală (ca și când ar fi și una nespirtuală!, n.n.), ci de predanie spirituală sau, și mai concret, de învățătura «autorilor (trăitorilor, s.n.) duhovnicești», căci adevărata știință spirituală, duhovnicească, nu este rodul învățământului (fie el și teologic, s.n.), ci al rugăciunii personale“⁹.

5. În loc de concluzii

Reflecțiile de sus nu au caracter de observații, nici pentru teologi, nici pentru ne-teologi. Sunt doar simple observații, realiste, din viața noastră. Dincolo de învelișul semantic, referințele sunt – în subsidiar – la omul începutului de mileniu III, descris de sociologi ca „postmodern și postcreștin“, mai nou aflat și în plină criză creată de pandemia de Covid 19.

Aceste observații se adaugă altor clamări adresate însinguratului autoizolat din marile metropole, care prin computer trăiește o altfel de pustie, una de natură spirituală. Izolarea și necomunicarea generează frică, în forme maladive, adesea grave. Regăsirea lui Hristos este singura șansă pe care o are omul înfricoșat de lume și de viața sa, bolnav, sărac și, mai ales, aflat în îndoiele de credință sau în necredință. Descoperirea lui Hristos înseamnă conectarea la Viață, care revitalizează viața latentă, dar înseamnă și reconectarea la celălalt, ceea ce înseamnă redescoperirea „tainei fratelui“. Trăim timpul omeniei și al comuniunii. Este timpul asumării responsabilității fratelui pentru frații în Hristos, Care prin venirea Sa între noi a coborât în noi suprema noblețe, singura care poate să îi înobileze pe oameni.

pr. prof. dr. Nicolae D. Necula și apărută în Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1997.

9. Thomas SPIDLIK S.J., *La spiritualité de l'Orient Chrétien*, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1978, p. 27.

Ce util ar fi astăzi, ca dealtfel totdeauna, pentru cei puțini ori mai numeroși dintre semenii noștri tot mai însingurați în teama de sine însuși, în absența – se înțelege – a temerii de Dumnezeu Care ne iubeste și suferă părințește de reaua întrebuințare, adesea, a libertății pe care ne-a dăruit-o și ne-o respectă, dacă am primi o sugestie pe cât de smerită, pe atât de adevărată și de vindecătoare de rănilor singurătății într-o imensă mulțime de suferințe cauzate de proiecțiile mai mult virtuale decât comunitare! Față de însingurările alese de noi între semenii, zi de zi există undeva doctori aparent însingurați pentru a fi mai accesibili ca medici smeriți într-o eră a pandemiei singurătății abisale, aleasă de noi în modernitate. Este omul liniștit, smerit, tăcut, prietenos, simplu și mereu dornic să-i trecem „pragul” chiliei, o „universitate” a vindecării de ororile stresului nemilos. Este pustnicul accesibil pentru toți și totdeauna. Dar mai ales acum, în pandemie și-n comunicare on-line,

„sufletul, mintea și inima lui sunt încăpătoare. În ele pot intra suspinul, durerea, încercarea oricui. Poate intra bucuria frumuseților Creației, deodată cu mulțumirea adusă Creatorului. Și, ospitalier și generos fiind, rugându-se pentru alții, pustnicul folosește materia lumii și timpul vieții ca prilej de slujire a semenilor și doxologie. (...) Cu poftă saturată de gadget-urile digitale, însinguratul autoizolat din marile metropole trăiește o altă pustnicie, într-o interfață. Viața lui e împresurată de lucruri, dar neîncăpătoare pentru semenii. Sufletul lui e pustiu de oameni, dar e plin de materia lumii, ca singură sursă de întreținere a vieții”¹⁰.

Sperăm, eu și dumneavoastră, în timp de pandemie, într-o șansă de data aceasta a comunicării, iată și on-line, să ne fi regăsit, să ne fi conștientizat unii pe alții, de valoarea infinită a omului, dar al lui Dumnezeu pentru orice om al lumii noastre. Să credem întâi în omul lui Dumnezeu și, cu siguranță, prin el vom găsi și ceea ce căutăm pe toate potecile vieții noastre, pe Dumnezeul iubirii de oameni, Părintele și Vindecătorul de răni intraumane și interumane.

Vă mulțumesc. Pomeniți-mă în rugăciune!

10. Arhid. Sorin MIHALACHE, *Ești ceea ce trăiești...*, p. 158.